

Suomalainen elokuva ja itsenäisyyden aika

Suomalaisen elokuvan festivaali juhlistaa Suomen itsenäisyyden merkkipäivää käännteentekevilla elokuvilla. Lähestymme itsenäistä Suomea siis nimenomaan elokuvan suunnasta: sarja on laadittu sillä periaatteella, että mukana on elokuvahistoriallisesti merkittäviä elokuvia, ei niinkään elokuvia, jotka kuvaavat historiallisesti merkittäviä tapahtumia – vaikka toki esillä on monta perinteistä historiallista elokuvaakin. Sarjassa on mukana sekä valkokankaalle tehtyjä näytelmäelokuvia, pitkiä ja puolipitkiä dokumenttielokuvia että televisioelokuvia. Näytelmäelokuvia on yksi jokaiselta itsenäisyyden ajan vuosikymmeneltä, ja ne on valittu siten, että kukin edustaa jonkinlaista elokuvatuotannon käännettä, murrosta tai huipentumaa, vaikkakin varsin erilaisin tavoin.

Koskenlaskija morsian, 1932.

SARJAN AVAA varaslähdöllä keskiviikkona 5.4. Erkki Karun maalaismelodraama *Koskenlaskijan morsian* (1923), joka oli vakiinnuttamassa Suomi-Filmin elokuva-tuotantoa ja nostamassa sitä kansainväliselle tasolle. Kaikkien muiden elokuvien esityspaikkana on viime vuosien tapaan Logomo, mutta avauselokuva esitetään Mikaelinkirkossa, jonne festivaalin mykkäelokuvien hovisäestäjä Kari Mäkiranta on säveltänyt uuden ja ainutkertaisen musiikin yhtyeelleen, uruille ja Puolalanmäen lukion Juccis-kuorolle.

Festivaalin erityistapahtumiin kuuluu myös Nyрки Tapiovaaran *Varastetun kuoleman* (1938) esitys. Tämä legendaarinen, villisti kokeileva jännityselokuva on vaikuttanut seuraaviin sukupolviin kenties enemmän kuin mikään muu kotimainen

Varastettu kuolema, 1938.

Valkoiset ruusut, 1943.

elokuva, siitä huolimatta, että se on ensi-iltakierroksensa jälkeen ollut nähtävillä vain lyhennettynä versiona. Poistetut katkelmat – kaikkiaan noin 15 minuuttia – ovat kuitenkin onneksi säilyneet. Nyt ne on palautettu paikoilleen Kansallisessa audiovisuaalisessa instituutissa. Tämän loisteliaan ”ohjaajan version” uutta ensi-iltaa saamme juhlistaa Turussa lauantaina 8. huhtikuuta.

Suurten suomalaisten tuotantoyhtiöiden kulta-aikaa kesti noin kolmen vuosikymmenen ajan, 1930-luvun alkupuolelta 1960-luvun alkuun. Tällaisen tuotannon edustajia mukana on festivaalilla kaksi. Hannu Lemisen romanssi *Valkoiset ruusut* (1943) on studioelokuva täydellisimmillään. Sota-ajan rajoituksista huolimatta

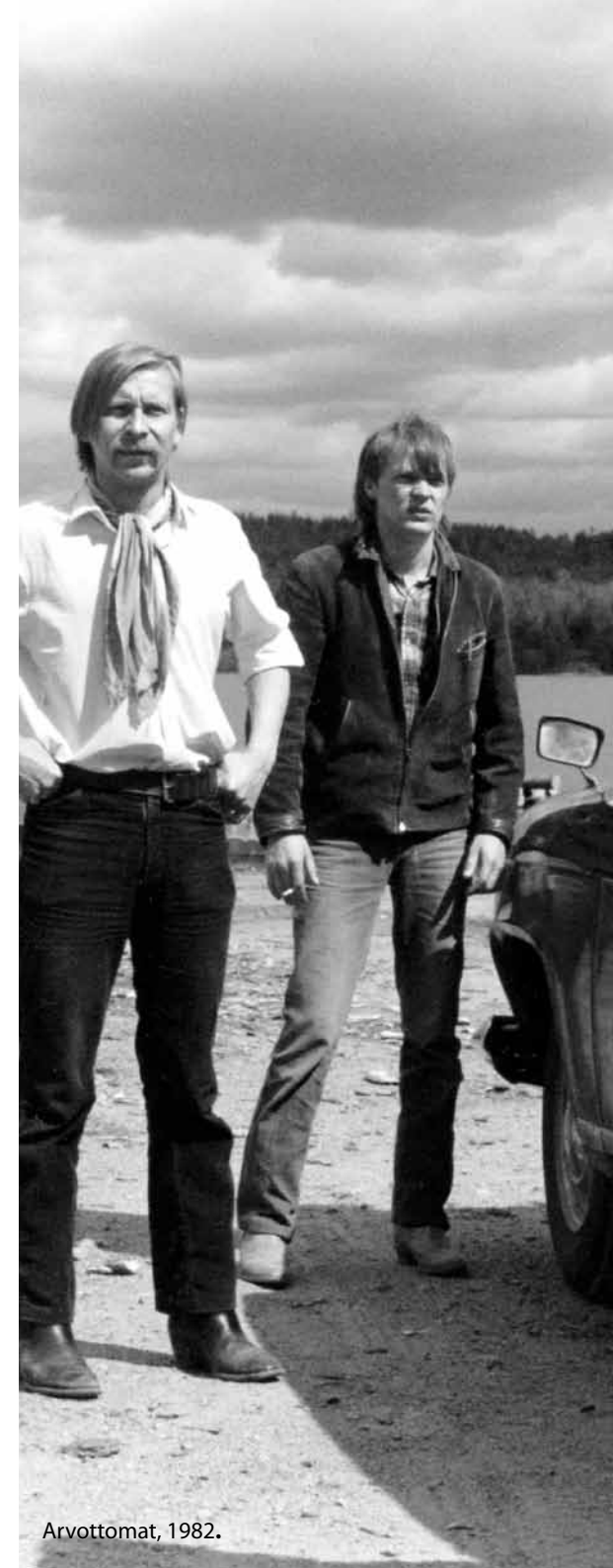
kaikkean on panostettu käsikirjoituksen hiomisesta lavastukseen ja kuvaukseen sekä tietenkin Helena Karan ja Tauno Palon loisteeseen. *Valkoiset ruusut* on hyvästä syystä vuosikymmenten varrella muodostunut eräänlaiseksi festivaalien nimikkoelokuvaksi. Studiokauden toisesta ääripäästä löytyy kansanomaisen musiikkikomedian rosoinen klassikko *Rovaniemen markkinoilla* (1951). Reino Helismaan ja Toivo Kärjen rallit olivat kaikkien huulilla, kriitikot olivat raivoissaan, ja tuloksena oli vuosikymmenen keskustelluin – tai ainakin kiistellyin – elokuva.

Uudenlainen elokuva-ajattelu nousi esiin studiokauden loppupuolella, ja monenlaisia uuden aallon merkkejä nähtiin jo 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alus-

sa. Kun Mikko Niskasen *Käpy selän alla* pääsi teattereihin vuonna 1966, kukaan ei voinut olla huomaamatta, että jotakin oli tapahtunut. Nuoret herkäät näyttelijät, Kaj Chydeniuksen laulut ja raikkaan improvisoitu ote toivat elokuvan suoraan kosketukseen nykyhetken kanssa. Uusi aaltojen vaihe jäi niin Suomessa kuin monessa muussakin maassa lyhyeksi, mutta niiden vaikutus oli sitä merkittävämpi. Jälkimainingit näkyvät selvästi Rauni Mollbergin elokuvassa *Maa on syntinen laulu* (1973), jossa eurooppalainen modernismi ja kotimainen perinne lyövät onnellisesti kättä. Rujon naturalismin ja runollisuuden yhdistelmä nosti *Syntisen laulun* kenties yllättäen vuosikymmenensä katsotuimmaksi kotimaiseksi elokuvaksi.

Jos 1970-luvun lopun elokuvassa koettiin jälleen pysähtyneisyyden tuntua, seuraavan vuosikymmenen alussa alkoi taas tapahtua. Kaurismaen veljesten – Mika ohjasi ja Aki käsikirjoitti – ensimmäinen pitkä elokuva *Arvottomat* (1982) ilmensi uutta elokuvallista energiaa, joka purkautui usein nuoriso- ja road-elokuvan muotoon. Elokuvahistorian perinteestä ammentavan ilmaisen ja lakonisen viiston huumorin ohella huomiota kiinnitti aivan uudenlainen, säästeliäs mutta kirjallisen ladattu elokuvadialogi.

Jotkut kritisoiivat 1980-luvun kotimaista elokuvaa sarjaksi jäsenyttömästi ahdistuneiden nuorten miesten odyseioja. Auli Mantilan *Neitoperhoa* (1997) voi katsoa tämän kritiikin elokuvallisena ilmentymänä. Mantila johdattaakin road-elokuvan matkalle nyt naisen ja pakottaa ajattelemaan valtasuhteita ja väkivaltaa aivan uudella tavalla.

Arvottomat, 1982.

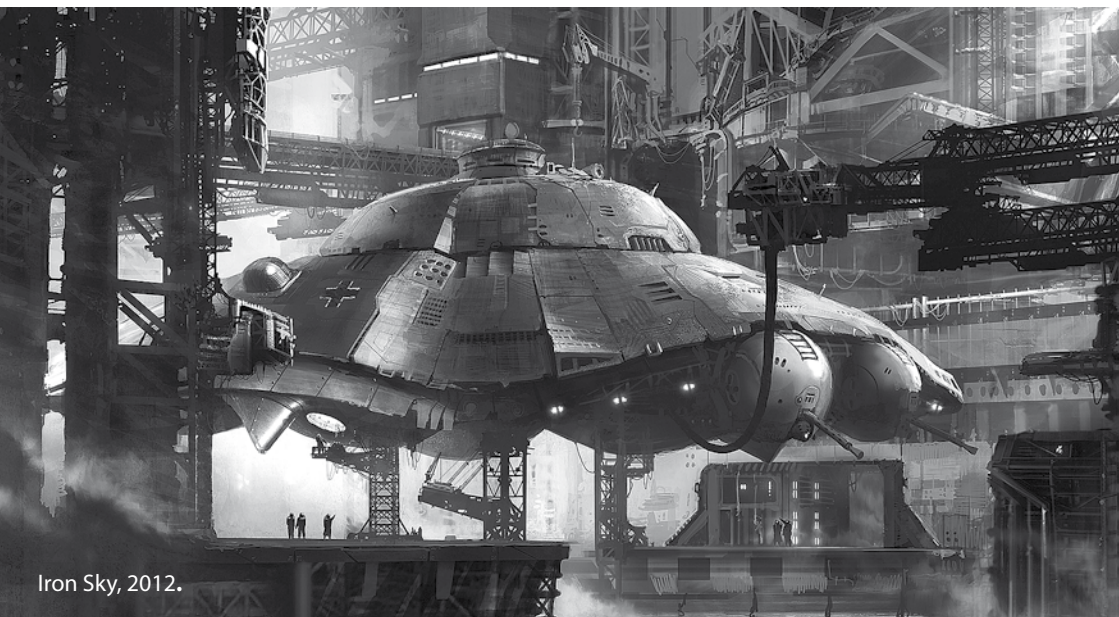
Samalla *Neitoperho* oli nostamassa kotimaista elokuvaa siitä aallonpohjasta, jota 1990-luvun alulla oli julistettu jopa iltapäivälehtien otsikoissa.

Suomalaisen elokuvan uusi menestystarina kiteytyi vuosituhaten vaihteessa: yhtäkkiä kotimaisen tuotannon markkinaosuus nousi huippulukuihin, ja kaikkialla puhuttiin uudesta buumista. Aivan kuten 1960- ja 1980-luvuilla, nytkin nuorisokuvauksilla oli tärkeä uudistajan tehtävä. Aku Louhimiehen esikoispitkä *Levottomat* (2000) ruumiillisti illuusiottoman sukupolven pyristelyä nuoruuden ja aikuisuuden rajalla, ja vaikka aikalaiskritiikki ei ollutkaan erityisen ymmärtäväistä, jälkikäteen ajatellen *Levottomien* asemaa uutena sukupolvielokuvana on vaikea kiistää.

Näytelmäelokuvien sarjan päättävä Timo Vuorensolan *Iron Sky* (2012) edustaakin sitten jo aivan toisenlaista elokuvakulttuurista ajattelua. Elokuvan kotimaa on käynyt yhä merkityksettömämmäksi, ja kuuhun piiloutuneiden natsien invaasiosta kertovan scifi-parodian tuotannollisena avauksena onkin kansainvälinen joukkorahoitus. Lisäksi elokuvaan kerättiin käsi-

kirjoitusideoita faneilta. Festivaalilla esitettiin elokuvasta uudelleen leikattu ohjaajan versio, joka on pidempi kuin teatteriensiöllään aikaan nähty *Iron Sky*.

Veli-Matti Saikkosen tuotantoa esittelevä sarja muistutti jo viime vuoden festivaalilla, että erinomaista elokuvaa on tehty muuallekin kuin suurille valkokankaalle. Mukana festivaalilla on nytkin joukko käänteentekeviä televisioelokuvia. Saikkosen *Sujut* (1974), Veijo Meren romaaniin perustuva absurdin riipaiseva tarina pienen ihmisen kapinaan nousevasta sotilaasta täydentää viime vuoden sarjaa. Veikko Kerttulan *Kämpä* (1970) toi Alpo Ruuthin romaanin työläisnuoret elokuvaan heti tuoreeltaan. *Kämpä* on yhä yksi kaikkien aikojen riipaisevimmista nuorisokuvauksista. Kari Franckin klassikkofilmatisointi *Rautatie* (1973) on televisiotatterin rakastetuimpia elokuvia, ei vähiten Anja Pohjolan ja Leo Jokelan hykerryttävien roolisuuritusten takia. Yhtä lailla legendaarinen on Matti Ijäksen *Katsastus* (1988), kulttimaineeseen noussut tragikoominen kertomus siitä, miten pieleen kaikki voi mennä jos on mennäkseen.

Iron Sky, 2012.

Rautatie, 1973.

Tasavallan päiväkirja, 1971.

Festivaalilla nähdään myös suomalaisen dokumenttielokuvan legendaarisimpia esimerkkejä. Vanhin dokumenttielokuvista on lyhytelokuvantekijöinä ja valokuvaajina tunnettujen Heikki Ahon ja Björn Soldanin *Suomen puu- ja paperiteollisuus* (1930), jossa kuvataan maamme teollisuutta myös runollisin keinoin. Elokuvan säestää unenomaisesta musiikistaan tunnettu kulttiartisti Lau Nau. *Suomen puu- ja paperiteollisuus* oli ensimmäisen suomalaisen elokuvan festivaalin avauselokuva 25 vuotta sitten.

Lasse Naukkarisen *Solidaarisuus* (1970) ja *Tasavallan päiväkirja* (1971) iskevät lujaa kapitalismin ytimeen: yhteiskunnassa järjestyksen takaavat poliisi ja armeija. *Tasavallan päiväkirjassa* seurataan Iranin shahin vierailua Suomessa kesällä 1970 ja sen keräämiä mielenosoittajajoukkoja. Naukkarisen kolmas dokumentti *Armon vuonna* (1974) laajentaa katseen koskemaan myös uskontoa ja kirkkoa. Jörn Donnerin ympäri Suomea kuvattu *Perkele! Kuvia Suomesta* (1971) on sekin yhteiskunnallinen pamfletti, mutta myös provokaatio, jossa Donner asettaa kaupunkilaisen hahmonsakarua agraarimaisemia vasten.

Ilppo Pohjolan *Daddy and the Muscle Academy* (1991) esitteli ensimmäistä kertaa laajalle yleisölle Tom of Finlandin eli kuvittajalegenda Touko Laaksosen tuotantoa. Dokumentti rakentuu osin kokeellisten elementtien varaan. Anu Kuivalaisen *Orpojen joulu* (1994) ja Susanna Helken ja Virpi Suutarin *Synti* (1996) esittelivät suomalaisessa dokumenttielokuvassa aiemmin harvinaiset omakohtaiset kuvaukset ja toivat naiset vahvasti esille dokumenttien tekijöinä. Dokumenttisarjan päättää sunnuntaina 9.4. Pirjo Honkasalon koskettava *Tanjuska ja 7 perkelettä* (1993), jonka päähenkilö, 12-vuotias valkovenäläinen Tanjuska, on tuotu parannettavaksi virolaiseen luostariin.

Vuonna 2017 Suomalaisen elokuvan festivaali järjestetään 26. kerran. Mukana on myös elokuvantekijöitä, kuten aina ennenkin, ja keskusteluja suomalaisesta elokuvasta. Tervetuloa festivaalin monipuolisen kattauksen äärelle!

Kimmo Laine, Juri Nummelin ja Hannu Salmi
festivaalijohtajat

BEHIND THE SCENES:
Tähtien tekijät
SUOMALAISEN ELOKUVAN
KULTAISET VUODET
näyttely

NÄYTTELYTÄ SUOMALAISESTA ELOKUVASTA

Logi 3, Logomo
Köydenpunojankatu 14
20100 Turku

www.sceneturku.fi/behindthescenes

23.2.-4.6. ti-su 11-19
5.6.-13.8. ma-su 11-19

Aikuiset 9 €
Alennusryhmät 5 €
Perhelippu 24 €

DOME KARUKOSKEN

TOM OF FINLAND
behind the scenes